

Nr 106

Av herr **Hermansson m. fl.**, om en *allsidig kulturutredning*.

I två likalydande motioner till 1966 års riksdag (I: 242 och II: 312) yrkade den kommunistiska gruppen att riksdagen skulle i skrivelse till regeringen hemställa om en allsidig kulturutredning, i vilken bl. a. kultursociologiska undersökningar skulle ingå. Allmänna beredningsutskottet, som i detta sammanhang också behandlade motionerna I: 47 av herr Dahlén m. fl. och II: 83 av herr Eliasson i Sundborn m. fl., intog i sitt yttrande (nr 14) en positiv hållning till åtskilliga av de uppslag som motionerna i fråga innehöll liksom till en del av de allmänna synpunkter som anförts i dem.

Det förstnämnda motionsparets förslag om en allsidig och djuplodande kulturutredning, syftande till att frambringa underlag för en målinriktad samhällelig kulturuppbyggnad med befolkningens aktivitet som drivkraft, fann sig utskottet dock böra avstyrka. Som främsta motiv härför angavs dels att de under åttonde huvudtiteln upptagna anslagsposterna till allmänna kultur- och bildningsändamål i flertalet fall uppräknats och att åtgärder vidtagits för att över huvud taget öka den kulturella aktiviteten, dels till att undersökningar av kultursociologisk karaktär redan företagits inom vissa kulturområden och kunde förväntas komma att utvidgas.

När vi nu ånyo — denna gången med alternativa yrkanden — framlägger dessa angelägna frågor för riksdagens prövning, så ligger däri inget bestridande av riktigheten i de av allmänna beredningsutskottet anförda nysnämnda sakuppgifterna. Att stipendiegivningen till konstskaparna i viss mån utökats under senare år och att nya former för ekonomiskt stöd tillkommit genom riksdagsbeslut är vi givetvis väl medvetna om. Bland andra förbättringar må nämnas den utökade verksamheten inom Riksteatern — Svenska teatern, försöksverksamheten med rikskonserter, ökade anslag för konstnärlig utsmyckning av offentliga byggnader etc. Skulle kritik anföras i dessa avseenden, så finge den inte baseras på frånvaro av aktivitet utan på aktivitetens otillräcklighet. Vad vi menar i detta sammanhang är emellertid framför allt, att de nämnda hänvisningarna till vissa upprustningsåtgärder inom några av de gängse kulturaktiviteternas område inte kan tjäna som hållbart argument mot en kulturutredning av allsidig karaktär eller mot den utredning av mera begränsad art som vi nedan föreslår i andra hand. Utredningsarbetet skulle ju inriktas på att frambringa sakunderlaget för en samhällelig kulturaktivitet i långt vidare omfattning än den nu institutionellt anknutna.

Av samma skäl anser vi att de undersökningar med kultursociologisk

inriktning, som punktvis genomförts och som allmänna beredningsutskottet hänvisade till, icke utgör tillräckliga argument emot en samordnad och vittutgrenad undersökning. Redan det förhållandet att de ägnats relativt begränsade områden liksom att de inte fogats in som en del av helheten torde styrka detta.

Samhällets ansvar för kulturen

I fjolårets motioner i denna fråga gav vi åtskilliga exempel på de vådliga verkningarna av kulturlivets kommersialisering. Den massförtäring av sådana estetiska värden, som en progressiv kultur måste genomsyras av för att vara värdig sitt namn, har genom kommersialiseringen och monopoliseringen ytterligare markerats sedan dess. Mot denna av kapitalistiska intressen dikterade kommersialisering av "kulturproduktion" och "kulturdistribution" kommer samhället och de verkliga kultursträvandena till korta, när motvikten enbart består i en viss och otillräcklig upprustning av vad man kanske vågar kalla de konventionella kulturaktiviteter som fortlever genom sin anknytning till samhällliga institutioner — teaterverksamhet, konserter etc. Det är inte bara det att denna motvikt är för ringa för att hejda kulturförflackningen, därtill understundom t. o. m. felinriktad såsom när det t. ex. gäller filmstödet, vilket inte ges de mest ambitiösa filmskaparna utan de största monopolerna på filmmarknaden. Den samhällliga "motvikten" utgör ännu mindre den kraft som i segerrik strid mot monopoliseringen, kommersialiseringen och förflackningen förmar bereda vägen för en kultur i vilken hela folket har delaktighet.

En kapitulationsbetonad undanflykt är ofta de frambragta bevisen för att det mestadels är de ekonomiskt välsituerade som bevisar kulturella evenemang eller tillställningar — de stora befolkningslagren är således svagt representerade. Men detta ställer ju frågorna om vad det är för slags kultur som bjudes och vilka orsakerna i övrigt är till den bristande aktiviteten. Man måste väl analysera vilka hinder det är som håller stora befolkningsskikt borta från de traditionellt betonade kulturtillställningarna, kartlägga orsakerna, därpå sätta in åtgärder för att undanröja hindren. Dessa åtgärder bör också bestå i att söka eliminera orsakerna till att det ofta råder ett stort avstånd mellan å ena sidan konstskaparna och kulturbärarna i allmänhet och å andra sidan stora skikt av den övriga befolkningen.

Som vi ser det står frågan nu ännu skarpare än förut så här: Skall de monopolistiska krafterna, de som behärskar huvudparten av pressen, förlagen, filmen, reklamen och den opinionsbildande apparaten i övrigt och som av såväl politiska som ekonomiska vinstskäl fabricerar och sprider en mindervärdig masskultur få bibehålla och stärka sitt övertag? Eller skall samhället i kraft av sina resurser, främjande framstegsidéer och stött av

de medvetet eller mindre medvetet kulturhungerandes önskingar och medverkan bjuda dessa kulturförstörande och kulturdikterande monopolistiska krafter stängen och skapa grunden för en allsidig, icke klassbunden kultur av högt estetiskt, fostrande och underhållande värde?

Första förutsättningen för en utveckling i sistnämnd riktning är att kulturens position i samhället blir fastställd. Enligt vår uppfattning måste kulturen — dess centrala innehåll, formerna och villkoren för produktion av kultur, kulturproduktionens förmedling till allmänheten o. s. v. — utgöra en organisk del av samhällslivet; således ingenting jämförbart med en ympkvist av annan och sällsam art i ett träd eller ett slags påhängd utsmyckning av ett hus. Endast om kulturen i ord och handling erkännes utgöra en organisk del av samhällslivet och av ett samhälle som står inför förvandling uppstår en hållfast grund att bygga upp kulturen på. Och om detta erkännande görs, så står varje godtagande av den nuvarande starkt monopolistiska utvecklingen i strid mot ett sådant erkännande.

Några orsaker

I våra fjolårsmotioner i detta ämne uppmärksammades en rad nya faktorer som starkt påverkat kulturfrågan inom vissa befolkningsskikt och regioner. Vi tillåter oss citera ett avsnitt:

Orsakerna till de diskuterade bristfälligheterna i vad som brukar kallas kulturproduktion och kulturkonsumtion är självfallet många, däribland urbaniseringen, vilken verkat splittrande på i synnerhet konsumtionen av kulturvärdena. Hetsen, jaktet och stressen i de stora tätorterna torde menligt ha inverkat på kulturaktiviteten och alstrat ett behov av delvis nya former för det samhälleliga engagemanget och för kulturskapandet. Dessa verkningar av de yttre förändringarna i samhället är emellertid inte närmare granskade och analyserade, ej heller resultaten i detta avseende av de särskilda kontaktsvårigheterna för många kategorier människor i storstäderna, särskilt de från landsbygden nyss inflyttade.

Befolkningskoncentrationen har å andra sidan gett till resultat en stark befolkningsmässig åderlätning av landsbygden, till kommunikations- och serviceproblem, till den gamla bygdekulturens förtvinande eller undergång och till de kommersialiserade surrogatens särskilda möjligheter i detta vakuum, vilket endast nödtorftigt kan vinna ersättning för det förlorade genom möjligheterna att i radio-TV följa och genom bilismen uppsöka "stadskulturen".

Bland annat dessa förhållanden borde ingående granskas i den utredning vi föreslår och resultatet läggas till grund för programmatiska åtgärder, allt givetvis utan att den samhälleliga aktiviteten under utredningstiden förslappas. De slutsatser och förslag en statlig kulturutredning kunde nå fram till torde enligt vår åsikt böra i hög grad grundas på resultaten av sociologiska undersökningar beträffande de forskjutningar i stora befolkningsgruppers invanda livsmönster som inträffat i och med de yttre förändringarna i samhället: urbaniseringen, teknikens frammarsch, tempoarbetet m. m.

I fortsättningen framhölls bl. a. att de programmatiska samhälleliga kulturåtgärderna borde grundas på i synnerhet en kartläggning och prognostisering av följande:

- 1) Befolkningens behov av kultur nu och under gynnsammare förutsättningar;
- 2) I vilken mån tillgodoses nu behoven?
- 3) Vad *slags* kultur bör det vara?
- 4) I vilken omfattning behövs verksamma kulturarbetare under skilda förutsättningar och utvecklingsförlopp?

Organisationernas kulturarbete

Som framgår nedan yrkar vi i första hand att denna mera grundliga utredning nu måtte genomföras. Vi anser att utvecklingen sedan frågan sist var före i riksdagen ytterligare har styrkt behovet av samhälleliga åtgärder till värn mot den kulturförstöring som förekommer och för skapandet av en god samhällelig kultur, som innehållsmässigt och till sina former står i samklang med de förskjutningar i betraktelsesätten som utvecklingen medfört. Som grund för bedömandena om kulturåtgärdernas art bör bl. a. material från systematiska kultursociologiska undersökningar läggas.

Skulle riksdagen emellertid även i år tveka att godta vårt förslag om en *allsidig* kulturutredning, får vi i andra hand föreslå en utredning som begränsas till att gälla formerna för och omfattningen av samhälleligt stöd åt kulturell verksamhet inom organisationslivet. Vår bestämda åsikt att ett samhälleligt program för utvecklandet av kulturaktivitet måste väsentligt baseras på de enskilda människornas och folkrörelseorganisationernas medverkan underströks även i våra fjolårsmotioner i ämnet. Där framhölls starkt vikten av kulturell självverksamhet men också att en sådan måste stimuleras. Även ett kulturintresse som växer fram i form av ett behov och manifesteras i aktivitet kan komma att tyna i brist på stimulans och delaktighet och dras ner till en vegeaterande kulturkonsumtion. En huvudavsikt med samhälleliga stödåtgärder bör därför vara att söka förlösa och frigöra de mer eller mindre medvetet kulturhungerandes egna intentioner.

Som vi i det föregående hävdade i denna motion faller ansvaret på kulturens uppbyggnad och underhåll på samhället. Tillfogas bör att dess utveckling till en i djupaste mening demokratisk kultur beror i väsentlig grad av vilka insatser samhället ger de många möjligheter att göra. Själva stödjandet av kulturverksamhet inom organisationerna kan med sådana möjliga utvecklingsperspektiv för ögonen inte betraktas som ett mål utan som ett medel för att nå målet: en demokratisk kultur, frigjord från monopolistisk påverkan och bundenhet.

Den samhälleliga insatsen för att stimulera människornas egen kultur-

aktivitet bör bestå i uppmuntran till skapandet av kulturorganisationer, baserade på folkrörelserna, samt i att ge ekonomiskt och "pedagogiskt" stöd för utvecklandet av deras verksamhet. Samhälleligt stöd av detta slag bör kunna ges även enskilda organisationer, vilkas reguljära verksamhet visserligen icke består i kulturförmedling men som visar sig önska utveckla viss aktivitet på ett eller annat kulturområde. All av folkrörelserna bedriven kulturverksamhet bör således stödjas samhälleligt. Att också konstskaparnas egna organisationer bör bli delaktiga av sådana stödåtgärder finner vi självklart.

Vi föreslår alltså att frågan om detta stöds former och omfattning granskas inom ramen för en allsidig kulturutredning, alternativt att en utredning får i uppdrag att koncentrera sitt arbete till detta delproblem.

Vi yrkar således *i första hand* att riksdagen måtte besluta,

att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om en allsidig kulturutredning i enlighet med vad i denna motion anförts;

samt i andra hand i händelse att förstnämnda yrkande ej vinner riksdagens bifall:

att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om en utredning rörande formerna för och omfattningen av samhälleligt stöd till bedrivet kulturarbete inom folkrörelserna och i konstskaparnas organisationer.

Stockholm i januari 1967

C. H. Hermansson (k)

Henning Nilsson (k)

Erik Karlsson (k)

Sven Hector (k)

Axel Jansson (k)

Gunvor Ryding (k)

Gösta Andersson (k)